

JELES NAPOK JEGYZÉKE

újev — január 1. Az esztendőre elszegődött cselédek munkába állásának napja. Ha ezen a napon férfi lépett be elsőnek a házba, azt tartották, hogy a juh kosbárányokat fog elleni.

vízkereszt — január 6. A karácsonyi ünnepek zárónapja. Házszentelés napja. A fiúk a papot *vidimus*zként kísérték, s ezért a leányoktól egy matring fonal járt nekik. A háziak a papot messzire elkísérték, mert azt tartották, hogy ettől magasra nő a kenderük.

farsang — vízkeresztől hammazószerdáig a táncmulatságok, esküvők, alakoskodások, fonókalákák időszaka.

Vince — január 22. „Ha fényes Vince, megtelik a pince.” Napsütés esetén jó természetben bíztak.

pálforduló — január 25. „Ha Pál fordul köddel, ember meghal döggel.” A ködös, szeles, nyirkos idő sok betegséget jósol az év folyamán.

gyertyaszentelő — február 2. „Ha fénylik gyertyaszentelő, az izinket vedd elő.” Azt tartják, hogy a medve kijön a barlangjából, s ha meglátja az árnyékát, visszamegy, mert még sokáig tart a tél. A csorda későre fog kimenni a legelőre, elő kell szedni a törmelék takarmányt is.

Mátyás — február 24. Ha jeget talál, megtöri, ha nincs, hoz.

farsangfarka — a farsangi időszak utolsó hét napja.

Kövércsütörtökön megkezdődött a nyolcfogásos tánc. Próbatáncot tartottak. Régi hiedelem szerint ezen a napon a soványok kilencfélét esznek, hogy meghízzanak.

*Húshagyató szombat*on próbatáncot tartottak.

Húshagyató vasárnap délutántól estig, majd estétől reggelig folyt a táncmulatság.

Húshagyató hétfőn délután a gyermekek részére rendeztek táncmulatságot.

Húshagyató kedden szóba kerül a hússal táplálkozó Koncz király és a kopláló Cibere vajda kerekhegyi verekedése. Megtartották a nyolcfogásos táncot befejező táncmulatságot.

Hammazószerda a farsangi felvonulás napja volt.

Gergelypápa — március 12. Az iskolások részére a tanítók táncmulatságot rendeztek. A szegénysorsú gyermekek mezítláb kezdtek járni.

gyümölcsoltó — március 25. Megfelelő időjárás esetén a pásztorok kihajtották a csordát. Elválasztották a bárányokat. A mezítlábjárás általánossá vált. Időjárásjósló: ahány nappal előtte mennydörög, annyi nappal utána hó lesz. Azt tartották, hogy ezen nap éjszakáján kicsap a láng, s az elásott kincset a hetedik fiúgyermek megkaphatja.

virágvasárnap — pimpószentelés napja. A néphit szerint a szentelt barka *nagyidőben* elhárítja a jégverést. Ha ezen a napon megcseppen, sokszor lesz sáros, lucskos idő.

nagypéntek — baljóslatú nap, amelyen nem tartottak keresztelőt. Vásár napja Eszterneken. A legények szerelmi ajándékkul pogácsát vásároltak a leányoknak. Megfüröszttették a patakban a lóversenyre készülő lovakat, hogy megszépüljenek.

húsvétvasárnap — a határkerülés napja. A nagy legények lóversenye.

vízbevető v. *húsvéthétfő* — a tavasz örömnépe. A fiúgyermekek és legények *vízbevetni* járnak, megöntözik a leányokat.

zöld farsang — húsvét és pünkösöd közt a lakodalmak tartásának időszaka.

fehértvasárnap — a fiatalság táncmulatságot rendezett, amelyre menyasszonynak és vőlegénynek öltözött leányok és legények szekéren ülve hívogattak.

Május 1. — ezen a napon a legények májusfát állítanak a leányok kapuja elé.

pünkösöd — ilyenkor rendezték az esztenabált. Csíksomlyóra búcsúra mentek a nagy-leányok, legények.

szenháromság — pünkösöd utáni vasárnap. A kézdívásárhelyi búcsúról hazatérő szülők kisgyermeküknek pattogatott kukoricát, pogácsát hoztak *bócsufiába*.

Medárd — június 8. Ha ezen a napon esik, 40 napig esni fog.

Margit — június 10. Ha ezen a napon esik, esős lesz a nyár.

Szentpéter — június 29. Pásztorünnep. A juhos gazdák *télatni* az esztenára mentek, s megvendégelték a pásztorokat.

Szentanna — július 26. Megkezdődik az aratás. Aratóünnep.

Szentmihály — szeptember 30. A juhok hazahajtása, számbavétele. Véget ér a mezítlábjárás.

Simon Júdás — október 28. A csordába hajtás véget ér.

Katalin — november 25. A juhokat is behajtják a mezőről.

karácsony szenvedje — december 24. Megajándékozzák a gyermekeket, újabban karácsonyfát állítanak. Elkészítik a hagymakalendáriumot, amely a következő év időjárására jósol. A nagy legények ünnepköszönteni, a leányokat megénekelni indultak.

karácsony — december 25. Dél előtt elindultak a nagy legények házról házra járva a *pásztorjátékot* előadni. Ugyanez nap estjén megkezdődött az *istványolás*, azaz István-nak a köszöntése. A néphit szerint: aki karácsony napján seper, az egész évi jövedelmét kisépri.

István — december 26. Az *istványolás* folytatódott. Este kezdődött a *jánosolás*.

János — december 27. Folytatták a *jánosolást*.

aprószentek — december 28. Kisebb és nagyobb fiúk *aprószentekelni* járnak, felszagozott vesszőjükkel megvergetik a meglátogatott családok tagjait.

NÖVÉNYNEVEK JEGYZÉKE

- áfonya* — fekete áfonya, *Vaccinium myrtillus* L.
akác — fehérakác, *Robinia pseudacacia* L.
alma — *Malus pumila* Mill.
ánizs — kerti ánizs, édes kömény, *Pimpinella anisum* L. és *Foeniculum vulgare* Mill.
árnyika — réti peremizs, *Inula britannica* L.
árpa — *Hordeum vulgare* L.
árvacsihány — apró csalán, *Urtica urens* L.
bábakalács — szártalan bábakalács, *Carlina acaulis* L.
bakszaka — közönséges bakszakáll, *Tragopogon orientalis* L.
béka virág — síkvirágú boglárka, *Ranunculus polyanthemos* L.
bigolyó — vadrózsa, *Rosa canina* L.
bikk — bükkfa, *Fagus silvatica* L.
bodza — fekete bodza, *Sambucus nigra* L.
bogáncskóró — héjakút mácsonya, *Dipsacus laciniatus* L.
bojtorján — pókhálós bojtorján, *Arcuum tomentosum* Mill.
boroszlán — Közönséges orgona, *Syringa vulgaris* L.
borsika — borókafenyő, *Juniperus communis* L.
borza l. *bodza*
búza — *Triticum aestivum* L.
cickafark — közönséges cickafark, *Achillea millefolium* L.
cikorjavirág — gyermekláncfű, *Taraxacum officinale* Weber.
cintorja — ezerjófű, *Centaurium umbellatum* Gilib.
cserefa — kocsánytalan tölgy és kocsányos tölgy, *Quercus petraea* (Matt.) Liebl. és *Quercus robur* L.
csigolya — csigolyafűz, bíborfűz, *Salix purpurea* L.
csillagvirág — sárga tyúktaréj, *Gagea lutea* (L.) Ker.-Gavl.
csipkerózsa l. *bigolyó*
disznókáposzta — csorbóka, *Sonchus* L. sp.
disznótök — tök, *Cucurbita pepo* L.
diófa — *Juglans regia* L.
ecsempecs l. *bigolyó*
egerfa — mézgás éger, *Alnus glutinosa* Gaertn.
egerfarkú fű l. *cickafark*
élek-halok — pásztortáska, *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.
eper — csattogó és erdei szamáca, *Fragaria viridis* Durch. és *Fragaria vesca* L.
erdei boglárka — százsorszép, *Bellis perennis* L.
erdei gyöngyvirág — árnyékvirág, *Maianthemum bifolium* (L.) F. W. Ehm.
erdei pálma — erdei pajzsika, *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott.
faeper — fehér eper, fekete eper, *Morus alba* L., *Morus nigra* L.
farkasfű — bogáncs, aszat, *Carduus* L. sp., *Cirsium Adans* sp.
fehér bereke — berki szellőrózsa, *Anemone nemorosa* L.
fehérfenyő — jegenyefenyő, *Abies alba* Mill.
fehérhere — lóhere, *Trifolium montanum* L. és *Trifolium medium* L.
fekete nadály — fekete nadálytő, *Symphytum officinale* L.
fekete ribizke — ribizke, *Ribes* L. sp.
fentőfű — mezei zsurló, *Equisetum arvense* L.
féregfarkú fű l. *cickafark*
fodormenta — menta, *Mentha verticillata* L.
fokhagyma — *Allium sativum* L.
főzőtök l. *disznótök*
fűzfa — fűz, *Salix* L. sp.
galagonya — *Crataegus monogyna* Jacq.
gömbölyű sáté — szittyó, *Juncus* L. sp.
gyertyán — *Carpinus betulus* L.
gyömbér — patakmenti gyömbérgyökér, *Geum urbanum* L.
gyöngyajak — szúrós gyöngyajak, *Leonurus cardiaca* L.
gyöngyvirág — *Convallaria majalis* L.
hagyma — *Allium cepa* L.

hajka — szörfű, *Nardus stricta* L.
hársfa — aprólevelű hárs, *Tilia cordata* Mill.
havasi fenyő — lucfenyő, *Picea abies* (L.) Karst.
havasi meggy — vörös áfonya, *Vaccinium vitis-idaea* L.
hóvirág — *Galanthus nivalis* L.
ibolya — illatos ibolya és árvácska, *Viola odorata* L. és *Viola tricolor* L.
juharfa — hegyi juhar, *Acer pseudoplatanus* L.
kamilla — *Matricaria chamomilla* L.
kánya — kányabangita, *Viburnum opulus* L.
káposzta — *Brassica oleracea* L. var. *capitata* L.
kecskerágó — közönséges kecskerágó és bibircses kecskerágó, *Euonymus europaea* L.
és *Euonymus verrucosa* Scop.
kecskeszakáll l. *hajka*
kékiringó — *Eryngium planum* L.
keserűlapi l. *bojtorján*
kokozja l. *havasi meggy*
komló — *Humulus lupulus* L.
korpadű — *Lycopodium* L. sp.
kökény — *Prunus spinosa* L.
kömény — *Carum carvi* L.
kőrösfa — kőrösfű, *Fraxinus excelsior* L.
kutyatej — erdei kutyatej, farkasfűtej, kutyakapor, *Euphorbia amygdaloides* L., *Euphorbia cyparissias* L., *Euphorbia helioscopia* L.
laposmenta — erdei menta, *Mentha longifolia* (L.) Nathh.
leustyán — lestyán, *Levisticum officinale* Koch.
libapimpó — pimpó, *Potentilla anserina* L.
lőhere l. *fehérhere*
lőminta l. *laposmenta*
lósódi — mezei sóska, réti lórum, *Rumex acetosa* L. és *Rumex obtusifolius* L.
lucfenyő — erdei fenyő, *Pinus silvestris* L.
lúdláb l. *gyöngyajak*
macskaparéj — fehér árvacsalán, nagycsalán, *Lamium album* L. és *Urtica dioica* L.
madárcseresznye l. *galagonya*
madársóska — *Oxalis acetosella* L.
mák — *Papaver somniferum* L.
málna — *Rubus hirtus* W. et K.
margaretta — margaréta, *Chrysanthemum leucanthemum* L.
marilapu — *Tussilago farfara* L.
mogyoró v. *magyaró* — *Corylus avellana* L.
murok — sárgarépa, *Daucus carota* L.
nád — *Phragmites australis* (Cav.) Trin.
nádralapi — kerek repkény, *Glechoma hederacea* L.
nyárfa — fehér nyár, fekete nyár, *Populus alba* L., *Populus nigra* L.
nyírfa — közönséges nyír, *Betula verrucosa* Ehrh.
oleander — leander, *Nerium oleander* L.
orbáncfű — közönséges orbáncfű, *Hypericum perforatum* L.
ótófü — szagos iglic, *Ononis hircina* Jacq.
ótóvirág l. *ótófü*
ótvarburján l. *ótófü*
páfrány l. *erdei pálma*
papkiszűrom l. *margaretta*
papsajt — papsajt mályva, *Malva neglecta* Wallr.
petrezselyem — *Petroselinum hortense* Hoffm.
pipefű l. *libapimpó*
piros áfonya l. *havasi meggy*
pityóka — burgonya. *Solanum tuberosum* L.
pokolfű — apró gólyaorr, *Geranium pusillum* Burm.
pulykafű l. *cickafark*
rakottya — törékeny fűz. *Salix fragilis* L.
sárigvirág l. *árnyika*
sáté l. *gömbölyű sáté*
somkóró — *Melilotus officinalis* (L.) Medik.
sódi l. *lósódi*

seggvakaró l. *bigolyó*
szádokfa l. *hársfa*
szamárcsipke l. *farkasfü*
szamártóvis l. *bogáncskóró*
szarkaláb — *Delphinium consolida* L.
szeder — *Rubus caesius* L.
szekfü — *kőszegfü*, *Dianthus plumarius* L.
szemerke l. *havasi fenyő*
szentantal lilium — *fehér lilium*, *Lilium candidum* L.
szentgyörgyi saláta — *saláta boglárka*, *Ranunculus ficaria* L.
szilvafa — *Prunus domestica* L.
tollszekfü — *buglyos szegfü*, *Dianthus superbus* L.
töröbúza, *törökbúza* — *kukorica*, *Zea mays* L.
útilapu — *útifü*, *Plantago major* L. és *Plantago media* L.
üröm — *fehérüröm*, *Artemisia absinthium* L.
valdalm — *Malus sidvestris* (L.) Mill.
vadcseresznye — *Cerasus avium* (L.) Mch.
vadcsombor — *kakukkfü*, *Thymus serpyllum* L., *Thymus* sp.
vadhere — *here*, *Trifolium medium* L.
vadkumló l. *kumló*
vackorkörte — *vadkörte*, *Pyrus piraster* (L.) Burgsd.
vadlucerna l. *somkóré*
vadsaláta l. *szentgyörgyi saláta*
vérejáró — *vérehulló fecskéfü*, *Chelidonium majus* L.
veres fenyő l. *lucfenyő*
vörös lóhere — *régi lóhere*, *Trifolium pratense* L.
zászpa — *fehér zászpa*, *Veratrum album* L.

ETNOBOTANIKAI JEGYZÉK

- Abies alba* Mill. — jegenyefenyő, *fehérfenyő*
Kérgéből fenyőszurkot (gyanta) gyűjtenek szappanfőzéshez.
Fiatal hajtásából, a *fenyőhegyből*, *-rügyből* v. *-keresztből* köhögéscsillapítót, fenyőszirupot főznek.
Fiatal hajtása borókával összefőzve, öntve égési sebek locsolására jó.
Acer pseudoplatanus L. — hegyi juhar, *juharfa*
Bútorfa. Vesszője hajlékony, ezért szekérekashoz lécnak is jó.
Achillea miliefolium L. — közönséges cickafark, *cickafark*, *egerfarkú fű*, *féregfarkú fű*, *pulykafű*
A virágos szárából főzött teát gyomormenés, szemárvány és fulladás ellen isszák.
Levelét nyersen a majorságnak adják.
Allium cepa L. — hagyma
A húsos leveléből főzött szörp görcsoldó és köhögéscsillapító. Húsos levelét megsütik és a kelést borogatják vele, hogy kifakadjon.
Ugyanebből december 24-én hagymakalendáriumot készítenek.
A magnak való hagyma szárából készül a hagymaszár-síp.
Allium sativum L. — fokhagyma
Hagymája tejben áztatva gilisztaelhajtó.
Hagymája gonoszelhárító, a gyermekágyas anya és a csecsemő párnája alá teszik.
Alnus glutinosa Gaertn. — mézgas éger, *egerfa*
Héjából kékesfekete színű festékanyag fő. Ezt textilneműek festésére használják.
Anemone nemorosa L. — berki szellőrózsa, *fehér bereke*
Virágját hazaviszik, díszként pohárba teszik.
Arctium lappa L. és *Arctium tomentosum* Mill. — közönséges bojtortján, pókhálós bojtortján, *keseűlapi* (levele), *bojtortján*, *bogáncs* (termése)
Levelét kelésre, sebre borítják.
Levele a gyermekek utánzó játékában *kalap*, *esernyő*.
Termését a gyermekek egymásra dobálják.
Terméséből a kisleányok bútorokat és kosárkat készítenek.
Artemisia absinthium L. — fehérüröm, *üröm*
- Bellis perennis* L. — százsorszép, *erdei boglárka*
Virágját díszként pohárba teszik.
Betula verrucosa Ehrh. — közönséges nyír, *nyírfa*
Kérgéből rögtönzött faedényt, *suskát*, *kászlit* készítenek.
Ágából a pástorkodó gyermekek seprűt kötnek.
Leveles ágába margarétát fonnak koszorúnak.
Mezgéje, a *nyírvirics* vagy *nyírfaolaj* orbánc kenetelésére szolgál.
A viricset isszák is.
Brassica oleracea L. var. *capitata* L. — káposzta
Levelének főzete hasfájás elleni ital.
- Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. — pástortáska, *élek-halok*
A gyermekek szív alakú magházait sorra letépve jósolnak: „élek-halok”.
Carduus L. sp. — bogáncs, *szamárcsipke*, *farkasfű*
Leveles szárából hasfogó és fulladás, köhögés elleni teát főznek.
Virágos szárát a gyermekek vízbe mártják, és egymást fröcskölik vele.
Carlina acaulis L. — szártalan bábakalács, *bábakalács*
Fészkesvirágzata közepét a gyermekek eszegetik.
Carpinus betulus L. — gyertyán
Szíjas szerszámfa: szekérlőcsöt, kaptafát készítenek belőle.
Tűzifának is használják.
Carum carvi L. — kömény
Szára nyersen gyermekcsemege.
A magjából főzött teát görcsoldóként csecsemőknek adják.
A magját levesnek is főzik.
A köménymag hagymával és petrezselyemmel összefőzve felpuffadt marha gyógyítására szolgál.
Centaureum umbellatum Gilib. — ezerjófű, *cintorja*

Virágos szárából főzött teája gyulladáscsökkentő.
 Ugyanezt a gyomorszorulások tehénnek beöntés formájában adják.
 Virágos szára vadcsomborral és kékkövel összefőzve a fájós fog *vontatására* szolgál.
Cerasus avium (L.) Mch. — vadcsereesznye
Vadalapot visznek haza és beoltják. Hasonlóképpen az erdőn is oltanak be vadalanyt.
Chelidonium majus L. — vérehulló fecskefű, *vérejáró*
 Tejes szárával a sümölcsöt kenegetik.
 Szárát megtörik, ecetes rongyra téve a kifícamodott kezét borogatják vele.
 Virágos szárának teáját májbeteggek isszák.
 Ugyanazzal a fájós lábat borogatják.
 Teájával sebet mosnak ki, és azt borogatják.
Chrysanthemum leucanthemum L. — margaréta, *margaretta*, *papkiszúrom*
 Virágja természetadta játékszer: a lányokkák a szirmait tépegetve jósolnak belőle, és a szárát megcsavarva bűvészkednek is vele.
 Virágjából kevés alakítással buba és nyúl készül.
 Ugyancsak virágja ékszerek: gyűrű, karóra, koszorú és nyírággal összefont koszorú alapanyaga.
Cirsium Adans sp. — aszat, *szamárcsipke* L. *Carduus* sp.
Convallaria majalis L. — gyöngyvirág
 Föld feletti része megszáritva teának, tüdőgyulladás ellen jó.
Corylus avellana L. — mogyoró *magyaró*
 Ágaiból kosarat fonnak.
 Ága több játékszer: *nyíl*, *bakszán*, *tilinka*, *parittyá* alapanyaga.
 Termését pásztorkodó gyermekek és a pásztorok, általában a lakosság gyűjtögeti fogyasztásra.
 A bokor alatt maradt tavalyi termését földi *mogyorónak* nevezik, és gyermekek eszegetik.
Crataegus monogyna Jacq. — *galagonya*, *gelegonya*, *madárcsereesznye*
 Termése gyermekcsemege.
Cucurbita pepo L. — tök, *disznótök*
 Héjából töklámpás készül; ez játékszer és a farsangi alakoskodások kelléke.
 A *főzőtökből* ágacskákkal a gyermekek játékmalacot formálnak.

Daucus Carota L. — sárgarépa, *murok*
 Gyökeréből a hóembernek orrot tesznek.
Delphinium consolida L. — szarkaláb
Dianthus piumarius L. — kőszegfű, *szekfű*
 Cserépbén termesztik. A lányok *szeretőjük* gomblyukába tűzték.
Dianthus superbus L. — buglyos szegfű, *tollszekfű*
 Lakásdíszítésre szedik.
Dipsacus laciniatus L. — héjakút mácsonya, *bogáncskóré*, *szamártövis*
 Tövises termését *posztóborzasítani* használták.
Dryopteris filix Mas. (L.) Schott. — erdei pajzsika, *erdei pálma*, *páfrán*.
 Hazaviszik és cserépbe ültetik.

Equisetum arvense L. — mezei zsurló, *fentőfű*
 Teája vizeletelhajtó.
Eryngium planum L. — kékingó
 Teája számarhurut ellen jó.
Euonymus europaea L., *Euonymus verrucosa* Sop. — közönséges kecskerágó és bibircses kecskerágó, *kecskerágó*.
 Játékszer alapanyaga. A lányokkák gyöngyöt fűznek belőle.
Euphorbia amygdaloides L., *Euphorbia cyparissias* L. és *Euphorbia helioscopia* L.
 — erdei kutyatej, farkasfüte, kutyakapor, *kutyatej*
 A gyermekek bűvészkedő játékaiknak kelléke.
 Azt tartják, ha a szemükhöz ér, megvakulnak tőle, és hogy a fiúgyermek *kakaskája* megdagad tőle.
Fagus silvatica L. — bükkfa, *bikk*
 Fája talpfa, szerszámfa.
 Mézgáját, a bikkfalevet isszák.
 Makkját a pásztorgyermekek pörkölve fogyasztják.
 Makkját parázsba dobva, lőnek vele.

A levelén képződő gubacs, a *bikkalma* játékszer, gyógyöt fűznek belőle.

Foeniculum vulgare Mill. — édeskömény, *ánizs*

Magját köménnyel összefőzve csecsemővel itatják hasfájás ellen

Fragaria vesca L. és Fragaria viridis Durch. — erdei szamóca és csattogó szamóca,

eper

Gyökeréből teát főznek.

Gyümölcsét többnyire kéregedénybe gyűjtik vagy fűszálra fűzik.

Fraxinus excelsior L. — kőrisfa, *kőrösfa*

Fája szerszámfa.

Gagea lutea (L.) Ker-Gawl. — sárga tyúktaréj, *csillagvirág*

Galanthus nivalis L. — hóvirág

Geranium pusillum Burm. — apró gólyaorr, *pokolfű*

Föld feletti részeinek főzetével a mély sebet locsolgatják.

Teájával a vakbélgyulladást, *pokolszökést* gyógyítottak.

Geum urbanum L. — patakmenti gyömbérgyökér, *gyömbér*

Glechoma hederacea L. — kerek repkény, *nápralapi*

Mázás edényben megfőzték, s az *orbáncos* (sebes) lábat mosták, majd borogatták vele.

Ezzel borogatják a kifakadt kelést is.

Hordeum vulgare L. — árpa

Éretlen szarát a gyermekek nyersen rágcsálják.

Humulus lupulus L. — komló, *vadkomló*

Inával a libapásztor leánykák szökőköteleznek.

Levelével kenyeret, házisört ízesítenek.

Hypericum perforatum L. — közönséges orbáncfű, *orbáncfű*

Kisgyermekek fürdővizébe tették, ha orbánc volt „rajtuk”.

Teáját májbeteg, szívbeteg is isszák.

Inula britannica L. — réti peremisz, *árnyika*, *sárigvirág*

Fertőtlenítés végett a csecsemők fürösztővizébe teszik.

Főzetét hasmenés ellen isszák.

Ugyanez a marha gyógyítására is szolgál.

Juglanus regia L. — diófa

Levelével a kisleányok lőnek, pukkantanak.

Juncus L. sp. — szittyó, *sáté*, *gömbölyű sáté*

Szarát hagymafűzéshez használják.

Ugyanebből lábsúrlót, székét fonnak.

Belét szivacsaként hasznosítják.

A leánykák játékbútorkákat, kicsiszékét fonnak belőle.

Juniperus communis L. — boróka (fenyő), *borsika*

Ruganyos ága gyermekjátékszer alapanyaga: nyíl készül belőle.

Belső kérget a pásztorkodó fiúk cigaretta gyanánt szívták.

Levelét a *fehértényő* levelével összefőzve égési sebek locsolására használják.

Lamium album L. — fehér árvacsalán, *macskaparaj*

Gyökeréből vérszegénység elleni teát főznek.

Levelének forrázatát ugyancsak vérszegényekkel itatják.

Leveléből tavasszal *szósz*t is készítenek.

Édeskés virágját a gyermekek szopogatják. Ebből is teát főznek.

Leonurus cardiaca L. — szúrós gyöngyajak, *lúdláb*, *gyöngyajak*

A régiek állítólag sokféle betegség gyógyítására használták.

A pipéknek zöldnek megvágják.

Levisticum officinale Koch. — Lestyán, *leustyán*

Faepér levelével összefőzik, kevés sóval ízesítik, és tíz napig állni hagyják, majd vérhasban szenvedő beteggel itatják.

Lilium candidum L. — Fehér liliom, *szentantal liliom*

Szárított, szeszbe áztatott szíromlevelével puhítják a kelést.

Ugyanezt vágásból eredő sebre is borítják.

Lycopodium L. sp. — korpafű

Főzetét hajhullás ellen hajmosószerként használják.

Spóráit ritkábban babahintőpornak alkalmazták.

Maianthemum bifolium (L.) F. W. Schm. - árnyékvirág, *erdei gyöngyvirág*
 Virágját díszként a pohárba teszik.
 Malus pumila Mill. — nemes alma, *alma*
 Magjából a leánykák gyöngyöt fűznek.
 Malus silvestris (L.) Mill. — vadalma
 Gyümölcséből ecetet készítenek. Ennek vizes oldatát borogatóként, gőzét hűlés ellen belélegzésre használják.
 A gyermekek csúfolódó mondókáiban is szerepel: „Válogatósna vadalma, annak is a legrosszabbja.”
 Malva neglecta Wallr. — papsajtmályva, *papsajt*
 Termését a gyermekek eszegetik.
 Matricaria chamomilla L. — kamilla
 Teáját gyulladt testrészt borogatására és hűlés ellen belélegzik.
 Gyűjtését a kisleányokra bízzák.
 Melilotus officinalis (L.) Medik. — somkóró, *vadlucerna*
 Vastag szárával a libapásztor leánykák szökőköteleznek.
 Mentha longifolia (L.) Nathh. — erdei menta, *lóminta, laposminta*
 Levelét sebre tették, hogy a gennyet kihúzzák.
 Naponta teának isszák.
 Mentha verticillata L. — menta, *fordormenta*
 Teája reuma és torokfájás ellen jó.
 Morus alba L. és Morus nigra L. — fehér eper, fekete eper, *faeper*
 Leustyánnal összefőzve, 10 napi állás után vérhas gyógyítására használták.
 Gyümölcse a kisleányok utánzó játékaiban a cukorkát helyettesíti.
 Nardus stricta L. — szörfű, *hajka, kecskeszakáll*
 Nehezen vágható fű, ezért a kaszálni tudás próbaköve volt.
 Nerium oleander L. — leander, *oleánder*
 Ononis hircina Jacq. — szagos iglice, *ótófü, ótóvirág, ótvarburján*
 Megszáritott leveles, virágos ágát a csecsemő fürösztövizébe tették *gyomorsikulás* és ótvar megelőzésére. Fiúnak lilás, leánynak rózsaszínes virágú növényt gyűjtöttek.
 Ugyanannak a teájával mosogatják, borogatják a himlős kiütéseket.
 Oxalis acetosella L. — madársóska
 A gyermekek nyersen rágcslják.
 Papaver somniferum L. — mák
 Csecsemő altatására a mákfej főzetét itatták.
 Petroselinum hortense Hoffm. — petrezselyem
 Gyökerének főzetét a gyermekágyas anyával itatták a szülés utáni fájdalmak csökkentésére.
 Phaseolus vulgaris L. — paszuly, *fuszulyka, faszulyka*
 Játékszer alapanyaga: *fuszulykapuska*.
 Phragmites australis (Cav.) Trin. — nád
 Gömbölyű szárából a gyermekek vízimalmot készítenek.
 Leveléből lábsúrlót, széket fűznek, hagymafonásra is használják.
 Belét szivaccsként használják.
 Nádbélből a kisleányok virágokat hajlítanak, azzal játszanak.
 Termésével, a *nádibutikó*val fröcskölik egymást.
 Ugyanez a csúfolódókban is szerepel: „Anikó, kell-e nádibutikó?”
 Picea abies (L.) Karst. — lucfenyő, *szemerke, havasi fenyő*
 Fiatal rügyező hajtását szörpnek szedik köhögés ellen.
 Gyantájából szappant készítenek.
 Fiatal hajtását szintén szappanfőzéshez hasznosítják.
 Pimpinella anisum L. — kerti ánizs, *ánizs* L. Foeniculum vulgare Mill.
 Pinus silvestris L. — erdei fenyő, *veresfenyő, lucfenyő*
 A falu szélén nő. *Suskáját, csalókját* a szegények fűteni gyűjtik. Ugyanennek főzetét fürösztövízbe téve a vesebetegségek gyógyítására használják.
 A tobozt a gyermekek *báránykának* nevezik, és pásztorkodást játszanak vele.
 Plantago major L. — nagy útifű, *útilapi*
 Levelét nyersen a kifakadt sebre teszik.

Plantago media L. — útifű

A leányok természetadta játékszerként is használják: bűvészkednek, lőnek vele, játék székét fonnak belőle.

A leánykák szeretőt jósolnak belőle.

Populus alba L. és *Populus nigra* L. — fehér nyár, fekete nyár, *nyárfa*

Fája könnyen faragható, ezért orsók, teknők készülnek belőle.

A nyárfa pásztorbot, könnyű lévén, nem üti meg az állatot.

Ugyanezért a tulajdonságáért játékszerfaragásra is alkalmas. Többek közt ebből készítik a lemezekre bontott famadarat.

Leveles ága téli szükségstakarmány.

Potentilla anserina L. — pimpó, *pipefű*

Cickafarkkal és *cserefahéjjal* összefőzve gyomormenést gyógyít.

Főzetét a kicsi csirkének gyomormenés ellen adják.

Természetadta játékszer. A babáknak ágyat vetnek belőle.

Prunus domestica L. — szilvafa

Szilvamagból a kisleányok nyakláncot fűznek.

Prunus spinosa L. — kökény

A gyermekek nyersen eszegetik.

Pyrus piraster (L.) Burgsd. — Vadkörte, *vackorkörte*

A fagyos körtét télen nyersen rágcsálják.

Megtörik, *csügörként*, majd ecetként fogyasztják.

Quercus petraea (Matt.) Liebl. és *Quercus robur* L. — kocsánytalan tölgy és kocsányos tölgy, *cserefa*

Fája bútortfa, eszközfa, épületfa. Pásztorbotnak is jó.

Kerge pipefűvel összefőzve gyomormenés ellen jó.

Kerge alatti része a lakás illatosítására szolgál.

Levele szükségstakarmány, amelyet július—augusztusban holdfogytára metszenek.

Leveléből a kisleányok *karórá*t, *koszorú*t fűznek.

Gubacsa természetadta játékszer, *bubát*, *nyakláncot* készítenek belőle, és *bittykő* gyanánt is használják.

Ranunculus ficaria L. — salátaboglárka, *szentgyörgyi saláta*, *vadsaláta*

Levelét levesnek és mártásnak készítik.

Ranunculus polyanthemos L. — síkvirágú boglárka, *békavirág*

Virágját dísznek szedik.

Ribes L. sp. — ribiszke, *fekete ribizke*

Leveléből teát főznek.

Robinia pseudacacia L. — fehérakác, *akác*

Levelével a kisleányok sípolnak.

Virágját teának megfőzik, és hasfájást gyógyítanak vele.

Virágját a gyermekek nyersen is rágcsálják. Ugyanezt tojásban kisütik *palacsintának*.

Rosa canina L. — vadrózsa, *csipkerózsa*, *bigolyó*, *ecsempecs*, *seggvakaró*

Ágaiból nyilat készítenek a gyermekek.

Terméséből teát főznek.

Rubus caestus L. — szeder

Leveléből teát főznek

Rubus hirtus W. et K. — málna

Leveléből teát főznek.

Rumex acetosa L. és *Rumex obtusifolius* L. — mezei sóska, réti lórum, *lósódi*

Fiatall leveleit megvágják, és mártást készítenek belőle.

Levelét a gyermekek nyersen is rágcsálják.

Teáját gyomormenés gyógyítására isszák.

Ugyanerre a virágos-leveles szára nyersen is alkalmas.

Salix fragilis L. — törékeny fűz, *rakottya*

Levele szükségstakarmány. Július—augusztusban metszik.

Salix purpurea L. — csigolyafűz, bíborfűz, *csigolya*

Vesszőjéből *gúzsveszőt* kötnek. Ez régen legénypróba is volt.

Ugyanebből kosarat is fonnak.

Vesszője játékszer készítésére is alkalmas: *bakszárt* hajlítanak belőle, a *nyilpuska* rugója és nyílveszője is ebből készül.

Salix L. sp. — fűzfa
 Fiatal ágaiból játékszer: *doromb, síp, kürt* készül.
 Virágzata (pimpója) régen babonás gyógyításra is szolgált: a betegre, akit *béfolyt a tűz*, ráolvastak, és közben szentelt pimpót dobtak a tűzbe.
 Sambucus nigra L. — feketebodza, *borza, bodza*
 Vastagabb ágaiból játékpuskafélék készülnek.
 A virágjából főzött tea köhögés és hasfájás elleni orvosság.
 Solanum tuberosum L. — burgonya, *pityóka*
 Játékszerek anyaga: ebből készül a *pityókapuska* tölténye, a *pityókabuba*, és ebből faragják a *pityókaembert*.
 Sonchus L. sp. — csorbóka, *disznókáposzta*
 Gyógynövény.
 Symphytum officinale L. — fekete nadálytő, *fekete nadály*
 Syringa vulgaris L. — közönséges orgona, *boroszlán*
 Levele a kisleányok természetadta játékszere. Sípolnak, pukkantanak vele.

Taraxacum officinale Weber — gyermekláncfű, *cikorjavirág*
 Szárából ékszert, *gyűrűt, karórát, koszorút, nyakláncot* fűznek.
 Ugyanez egyszerű játékok anyaga is: bűvészkednek, *dorombot* készítenek belőle.
 Levelét kora tavasszal salátának szedik.
 Termése a *pipa* vagy *lámpa* beugrató egyszerű játék kelléke.
 Thymus serpyllum L. és Thymus sp. — kakukkfű, *vadcsombor*
 Virágos szárának főzetével a himlős pattanásokat mosogatják.
 Kékkövel és cintorjával összefőzve fájós fog vontatására szolgál.
 Tilia cordata Mill. — aprólevelű hárs, *szádokfa, hársfa*
 Lapijából és virágjából hasfájás ellen teát főznek.
 Tragopogon orientalis L. — közönséges bakszakáll, *bakszaka*
 Szárát a gyermekek rágcsálják.
 Trifolium medium L. — lóhere, *vadhere*
 Trifolium montanum L. — lóhere, *fehérhere*
 Trifolium pratense L. — réti lóhere, *vörös lóhere*
 Virágjából a leánykák koszorút fonnak.
 Ugyanezt a gyermekek rágogatják.
 Triticum aestivum L. — búza
 Éretlen szárát a gyermekek rágcsálják.
 Játékhangszer: *búzaszál doromb* készül belőle.
 Aratás végeztekor koszorút fonnak belőle.
 Tussilago farfara L. — martilapu
 Zöldkáposztát főznek belőle.
 Teáját isszák.

Urtica dioica L. — nagycsalán, *macskaparéj* L. Lamium album L.
 Urtica urens L. — aprócsalán, *csihány, árvácsihány*
 Tavasszal mártásnak fogyasztják.
 Gyökerének főzete hajhullás es korpásodás elleni szer.

Vaccinium myrtillus L. — fekete áfonya, *áfonya*
 Leveléből teát főznek.
 Termésének főzetét hasfájás ellen isszák.
 Vaccinium vitis-idaea L. — vörös áfonya, *kokojza, havasi meggy*
 A terméséből készült pálinkát a vesebetegség orvosságának tartják.
 Hűlés, reuma ellen is szeszebe áztatott kokojzát fogyasztanak.
 Veratrum album L. — fehér zászpa, *zászpa*
 Gyökeréből teát főznek.
 Magassága alapján a hó magasságára jósolnak.
 Tyúkültetéskor teájával megitatják a tyúkot, hogy nyugodtabban üljön a tojásokon.
 „Ne szédelegj, mint a zászpás tyúk!” — mondják a ténfergő gyermeknek.
 Viburnum opulus L. — kányabangita, *kánya*
 Levelének és bogyójának teájával az égési sebeket locsolgatják.
 Viola tricolor L. és Viola odorata L. — árvácska, illatos ibolya, *ibolya*

Zea mays L. — kukorica, *törökbúza*, *töröbúza*

Kóróját májusfa helyett bosszúból annak a leánynak teszik, akire haragszanak
Kocsányából játékszer: *kocsánymuzsika* és kicsinyített munkaeszközök készülnek.

Csutkájából *baba*, *ház* vagy *kút* lesz.

Haját játékpárnába töltik, s a bubáknak is ebből tesznek hajjat.

NÉPI GOMBANEVEK JEGYZÉKE

cseperke v. *csiperke* — *Agaricus campestris* L. ex Fr., *Agaricus bitorquis* Quéf., *Agaricus bisporus* (Lge.) Sing

csirkeláb gomba — korallgomba, *Ramaria flava* (Schaeff. ex Fr.) Quéf.

galambgomba — kékhátú galambgomba, varas zöld galambgomba, *Russula virescens* (Schaeff. ex Zanted.) Fr., *Russula cyanoxantha* (Schaeff. ex Schw.) Fr.

gégegomba — gyűrűs tölcsérgomba, *Armillariella mellea* (Vahl. ex Fr.) Kumm.

kenyérgomba — *Lactarius volamus* (Fr.) Fr.

keserűgomba — *Lactarius piperatus* (L. ex Fr.), *Lactarius glaucescens*

laskagomba — kései laskagomba, *Pleurotus ostreatus* (Jacq. ex Fr.) Kumm.

medvegomba — *úrígomba* — ehető tinoru vagy vargánya, *Boletus edulis* Bull. ex Fr.

őzlábgomba — nagy őzlábgomba, *Macrolepiota procera* (Scop. ex Fr.) Sing.

riskó v. *fenyőalja gomba* — rizike, *Lactarius deterrimus*

rókagomba — *Cantharellus cibarius* Fr.

szegfűgomba — mezei szegfűgomba, *Marasmius oreades* (Bolt. ex Fr.) Fr.

szilvagomba — tövisaljagomba, *Rhodophyllus clypcatus* (L. ex Hook.) Quéf.

A gombaneveket Köntzey József határozta meg és dr. László Kálmán ellenőrizte.